

Illustration: Christoffer Frostgård

Om läsning och läsförståelse utifrån PISA

Charlotte Högberg

Nästan var tredje 15-årig pojke når inte upp till den grundläggande nivån av läsförståelse. Debatten har gått varm sedan PISA-rapporten visade att Sverige är det land där läsförståelsen har dalat mest sedan år 2000, men det är få som nämner biblioteken.

Vem är man om man är en "sådan" som läser böcker? I höstas förklarade Daniel Sandström läsning av skönlitteratur genom termer från Harry Potters värld (*Svenska dagbladet*, 2013-09-16). De som inte förstod varför skönlitteratur var viktigt liknades vid mugglare – födda utan magiska krafter. De kunde inte se det som häxorna och trollkarlarna såg. Och på Akademi bokhandlens reklamskyltar lyder texten "Har du knäckt läskoden?" - en rätt så vanlig formulering: att behärska magi och knäcka koder. Vad är det egentligen vi talar om när vi talar om läsning? Måste man vara ett kodknäckande geni à la Alan Turing eller vara född med övernaturliga krafter för att bemästra det? Utifrån den senaste tidens undersökningar skulle vi i så fall kunna tro att dessa övernaturliga krafter är att vara av kvinnligt kön, inte ha föräldrar som är födda i utlandet och att tillhöra ett högre socioekonomiskt skikt.

Innan jul damp resultatet från den senaste PISA-undersökningen ned som ett ok på den svenska skolans axlar. Undersökningens huvudfokus denna gång var matematik, men den visade också att läsförståelsen sjunkit ytterligare. Enligt rapporten når nästan var fjärde (23 procent) av de svenska 15-åringarna inte upp till nivå 2, vilket är grundläggande läsförståelse som bland annat innebär att kunna förstå en texts huvudtanke. Sveriges resultat ligger under genomsnittet för OECD-länderna. Endast fyra andra, Israel, Slovakien, Chile och Mexiko, har fler 15-åringar under den grundläggande nivån. Av alla länder är det också Sverige som står för den största nedgången sedan år 2000. Framför allt är det de lågpresterande elevernas resultat som har försämrats. Det ser något bättre ut i de digitala läsproven men även den läsförståelsen har sjunkit sedan 2009. Speciellt pojkarnas. För det var ju det där med pojkar och flickor.

I matematik är det ingen direkt skillnad mellan pojkar och flickors resultat, men när det gäller läsförståelse ser det helt annorlunda ut. Flickor presterar bättre än pojkar i alla OECD-länder men i Sverige är glappet nu ett av de största. Sedan år 2000 har skillnaderna mellan pojkars och flickors läsförståelse ökat markant. På de högsta nivåerna placerar sig mer än dubbelt så många flickor som pojkar. Betydligt fler pojkar, nästan var tredje, hamnar också under den grundläggande nivån av läsförståelse.

Skillnaden är också stor mellan de elever som har minst en förälder som är född i Sverige och de elever som är födda i Sverige men har föräldrar som fötts någon annanstans, trots att båda grupperna alltså har hela sin skolgång här. Rapporten menar att det glappet delvis förklaras av socioekonomiska skillnader. Att socioekonomiska faktorer påverkar visade framför allt förra PISA-undersökningen från 2009,

när läsförståelsen var i fokus. Skolan lyckas alltså inte ge en likvärdig utbildning till alla och samtidigt saknar en stor del av de svenska eleverna tillgång till ett bemannat skolbibliotek.

PISA-undersökningen har som mål att mäta kunskaper som är viktiga för att vara en reflekterande samhällsmedborgare. Undersökningen är såklart inte någon total utvärdering och metoderna kan kritiserars, men resultatet ligger i linje med vad andra har kommit fram till. Så vad händer med ett samhälle där allt fler inte förstår innebörden i en text? Av flera medier benämndes rapportens mottagande som "PISA-chocken" (*Göteborgsposten*, 2014-01-24, *Svenska dagbladet* 2013-12-23) och att det nu råder "PISA-panik" (*Kvällsposten*, 2014-01-10). Skolan seglade snabbt upp som den hetaste frågan inför valet. Jan Björklund (FP) skyller återigen på det som han brukar kalla "flumskolan" som han menar att Alliansen fick ta över 2006 och svarar med att tillsätta en skolkommision, som givetvis har slutdatum efter valet. Det dystra resultatet har utlöst debatt, men trots att läsningen står i centrum lyser biblioteken märkligt nog med sin frånvaro i majoriteten av debattörernas lösningar. Det talas om mer lärartid, bättre betalda lärare och specialpedagoger. Det är jättebra, men varför lyfter så få fram skolbibliotekarierna som några som också kan förbättra elevernas kunskaper? I partiledardebatten efter "PISA-chocken" var Gustaf Fridolin (MP) den enda som påtalade skolbibliotekens betydelse för läsförståelsen.

Regeringens så kallade satsning på läsfrämjande insatser som presenterades i höstas har kritiserats för att mest bestå av ett trixande med siffror eller helt enkelt inte innebära nog med pengar för att faktiskt göra någon skillnad. Det är anmärkningsvärt att folkbibliotek och skolbibliotek, som i de flesta fall är en del av kommunernas verksamhet och som har till uppdrag att bland annat skapa och stärka läsvanor hos barn och främja elevers läslust, inte nämns mer i debatten efter PISA-rapporten. Värdet av skolbibliotek som pedagogisk resurs, och folkbibliotekens läsfrämjande arbete, måste lyftas fram. Läsförståelsen måste bli en viktig fråga inför höstens val, för det kan inte vara okej att det ska vara förbehållet endast vissa grupper i samhället att faktiskt kunna förstå innebörden i det man läser.